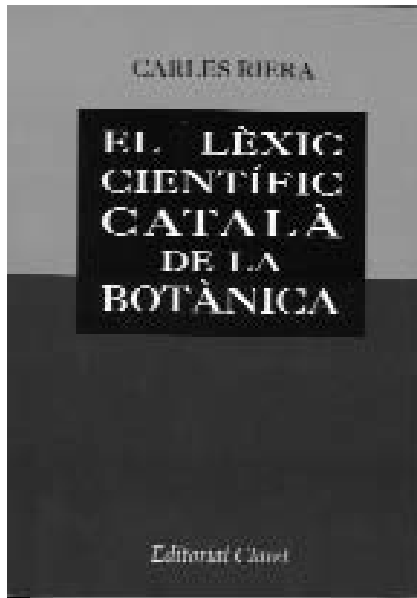

Neix una nova disciplina lingüística

Núria Ventura

Carles Riera

El lèxic científic català de la botànica

Editorial Claret, Barcelona 2000

Aquest nou llibre de Carles Riera amplia el panorama bibliogràfic de l'estudi sistemàtic del català en l'àmbit científic, una nova disciplina en els estudis lingüístics de què podem considerar que l'autor és ja un especialista, tenint en compte que ha publicat sis llibres sobre llenguatge científic, una matèria que imparteix també com a docent des de l'any 1987.

L'obra de Carles Riera ha desvetllat l'interès d'estudiosos d'altres llengües. Així, per exemple, Carlos Garrido Rodrigues, que és doctor en Biologia i llicenciat en Traducció i Interpretació, professor de la Universitat de Vigo, presentà l'octubre de l'any passat el *Manual de galego científico*, en què sintetitza dues obres de Carles Riera –*Manual de català científic* i *Curs de lèxic científic*– i les adapta a la llengua gallega.

El llenguatge botànic com a llenguatge d'especialitat és presentat per l'autor com un sistema d'unes característiques determinades, com ara

una morfologia lèxica adequada als llenguatges d'especialitat, que condueix a formes més complexes però igualment monosèmiques; una sintaxi de conjunts d'unitats lingüístiques deguts a la relativa estereotipació de les seqüències denominatives més corrents; una semàntica que consisteix en la interpretació de les relacions gramaticals, que es basa en el coneixement dels mecanismes morfològics, distribucionals, jeràrquics i d'enunciació més generals i que remet a un univers de coneixements particulars. D'altra banda, quant a la forma, adverteix que participa, igual que tots els altres llenguatges d'especialitat, de la llengua normativa general o estàndard i, quant a la funció, ens diu que es tracta d'un llenguatge capaç de vehicular una informació específica. Exposa, seguint l'opinió de Pierre Leralt, que l'objectiu últim del llenguatge d'especialitat és «fer, lingüísticament parlant, menys aleatoris els usos i costums professionals, tan necessaris com necessàriament reconeguts en els països desenvolupats», i conclou que l'elaboració d'estudis sobre llenguatges d'especialitat és una tasca útil amb vista a la producció de diccionaris especialitzats, la traducció, la documentació, la representació de coneixements, l'autoformació i l'ordenació lingüística.

Carles Riera, entenent que l'enfocament d'un estudi sobre un llenguatge d'especialitat ha de ser fonamentalment lingüístic, admet que és igualment indispensable un domini suficient de l'àrea de coneixement concreta. D'altra banda, amb molt bon criteri, emmarca l'estudi del lèxic botànic en l'àrea del coneixement dels llenguatges d'especialitat de matèries científiques i se centra en l'estudi del lèxic culte.

En la primera part, l'autor ens explica encara que el treball pretén d'organitzar, des d'un punt de vista lingüístic, el lèxic científic de la botànica, ja que presenta alguns problemes terminològics, com ara la identificació de les denominacions, la uni-

vocitat, la jerarquia de conceptes, la inestabilitat formal i la preferència d'ús. D'altra banda, aquest estudi té una intenció normalitzadora que tendeix a resoldre el problema de vacil·lació i de fluctuació de no pocs termes del llenguatge de la botànica, essencialment pel que fa a dos aspectes: accentuació i morfologia. I encara adverteix que la botànica és una disciplina amb un lèxic sobre el qual, en català, s'ha treballat força i des de fa anys, sempre amb una voluntat clarament normalitzadora.

Quant a l'anàlisi dels termes, entenent que el grau d'aprofundiment en l'estudi de cada un depèn del grau de vacil·lació que presenta, fa aparèixer cada terme, almenys:

- classificat segon un criteri de distribució lingüística;

- acompanyat de l'etimologia (que, pel que fa a la majoria de termes d'aquest treball, no figura en els diccionaris etimològics catalans de què disposem, car sovint es tracta de termes especialitzats);

- acompanyat de dades de caire diacrònic;

- amb l'equivalent en altres llengües.

El llibre és presentat en dos grans blocs unitaris:

- el Tractat, o estudi detingut d'aquells termes la forma dels quals es presta o s'ha prestat a vacil·lació o dubte;

- el Compendi, o classificació del lèxic científic botànic català.

Després d'aquests dos grans blocs ve l'índex de termes.

Inclou altrament una àmplia enumeració dels estudis lingüístics sobre el lèxic de la botànica i un comentari detallat i particular de les principals aportacions a l'estudi del llenguatge científic en català, en què destaca d'una manera prou precisa els estudis de Font i Quer i d'Oriol de Bolòs. De la consulta de tot plegat, Riera enumera i comenta els principis generals que es desprenen d'aquests estudis: arbitrarietat, universalitat, comparació amb altres llengües i

importància de la terminologia popular. Seguint el criteri d'Oriol de Bolòs, fa referència al caràcter insuficient de la terminologia popular en el camp de la morfologia i fisiologia de les plantes, la qual cosa ha obligat a crear un gran nombre de neologismes científics, la majoria dels quals són internacionals.

L'autor argumenta que el llatí fou adoptat com a llengua vehicular en anar-se configurant la botànica com una ciència. Plini el Vell fou l'iniciador del conreu de la llengua llatina aplicada a la descripció del món vegetal. Aquest llatí es continuà creant per part d'altres autors durant l'Edat Mitjana i el Renaixement. Explica que, durant el segle XVIII i inicis del XIX, es desenvolupà el que es coneix per *llatí botànic*. Una propietat destacada d'aquesta modalitat lingüística és que incorpora un notabilíssim nombre de mots d'origen grec, bàsicament perquè no sempre hi havia lèxic llatí disponible o aprofitable per a les noves necessitats descriptives, i perquè el grec era una llengua rica i flexible sobretot a l'hora de crear termes compostos.

Argumenta, d'una altra banda, que el gran impuls a la codificació i la denominació científiques de les plantes es deu al naturalista suec Carl von Linné i que el nostre llenguatge botànic és hereu del que podríem anomenar «llatí linneà». Devem a Linneu el mètode sistemàtic per a designar els gèneres i les espècies. En aquest mateix sentit, argumenta que, fins fa poc, el llatí era l'única llengua en la qual un nou tàxon podia ser vàlidament descrit, però que avui l'anglès ha esdevingut un fort competidor del llatí.

El panorama del desenvolupament de la terminologia botànica ha avançat d'acord amb la necessitat d'emprar un lèxic apropiat per a descriure la morfologia de les plantes, així que ha anat progressant el coneixement d'aquestes. Un dels primers autors que contribuïren a crear termes botànics, ens explica Carles Riera, fou Teofrast d'Èresos, deixeble d'Aristòtil. Un altre forjador del vocabulari botànic, com ja s'ha dit anteriorment, fou Plini el Vell. Hi ha més autors que cal tenir en compte en aquest sentit: Albert Magne, Rufí de Gènova, Leonhart Fuchs, Valeri Cordus, Charles de l'Ecluse. A mitjan segle XVIII, Linneu va donar l'impuls decisiu al desenvolupament d'una terminologia botànica vàlida

per a una ciència moderna. No creà un nou llenguatge, sinó que simplement adaptà el llatí a les necessitats d'una ciència en ple desenvolupament. Va començar una labor encaminada a establir amb precisió la terminologia i la nomenclatura que els estudis botànics requerien.

A l'hora de parlar d'una fixació del català botànic o dels primers passos vers aquesta fixació, Riera repassa que, en l'època moderna de la història dels Països Catalans comença a tenir importància l'establiment i la definició dels llenguatges botànics. Aquests primers passos cal cercar-los en l'obra d'Antoni Josep de Cavanilles. Comenta que, ja des d'aquella reculada època, els estudis florístics dels nostres països no deixen d'esmentar, en llengua catalana, les denominacions populars de les plantes. Això és degut al fet que la botànica és una disciplina amb una llarga història i, sobretot, que la realitat fitològica i geobotànica és poc o molt peculiar de cada àrea. A les acaballes del segle XIX i començament del XX, apareixen els primers estudis florístics en català. D'acord amb Oriol de Bolòs, Carles Riera afirma també que existí una veritable escola moderna de botànics dels Països Catalans de tendència espe-

cialment florística, el representant màxim de la qual fou Pius Font i Quer. Riera conclou que el llarg procés de fixació del llenguatge botànic català no culminà amb la publicació del diccionari Fabra ni de fet ha acabat encara ara; l'interès pel lèxic botànic ha estat i és intens entre els professionals de la botànica a casa nostra i creu que és justificat de parlar d'una escola lingüística botànica catalana organitzada a partir de la figura de Pius Font i Quer. En aquest sentit exposa una àmplia referència cronològica d'obres de botànica redactades en català i de revistes especialitzades en què apareixen treballs sobre botànica.

La segona part d'aquest llibre és ja un estudi específic amb vista als termes botànics. Primerament exposa un seguit de generalitats pel que fa a la transcripció dels termes grecs i llatins al català, un aspecte que interessa sobretot per a la correcció del nostre lèxic botànic. Es fixa bàsicament en la transcripció de les vocals, dels diftongs i dels grups consonàntics, sempre posant-hi exemples. Cal advertir que es refereix també a la transcripció de consonants que no formen part de les llengües clàssiques (*k*, *w* i *y*). Ben estretament relacionada amb la transcripció dels noms grecs al català hi ha tota la qüestió dels accents, car en el llenguatge científic català, explica Riera, i el botànic en particular, l'accentuació d'un seguit de termes presenta algunes vacil·lacions, perquè depèn de diversos factors, com ara l'etimologia, la tradició i l'analogia, criteris que a parer seu han de guiar la recta accentuació dels termes científics, cosa que s'entreté a exposar àmpliament. En aquest apartat estudia un seguit de termes l'accentuació dels quals han presentat divergències al llarg de la història lexicogràfica o de la literatura científica catalana. En dona l'etimologia original i les dades documentals de què hom disposa fins ara i finalment conclou l'exposició amb una proposta concreta, en què consigna sempre la forma menys preferent i la preferent. En un altre capítol s'ocupa de la correspondència entre la morfologia llatina i la catalana, també referint-se especialment a aquells termes botànics la morfologia dels quals suscita o ha suscitat dubtes i vacil·lacions. Abans exposa un colla d'observacions generals que fan referència a la derivació i a la composició. I la tercera part del

llibre és dedicada a un gran bloc o compendi que «inclou, en una primera part sobre morfologia dels mots simples, la classificació dels termes segons les declinacions a què pertany l'ètim llatí. Inclou també, en una segona part, la classificació i l'estudi dels termes compostos.

S'analitzen seguidament els termes compostos mitjançant prefixos, els formats a base de la combinació de radicals greco-llatins i els compostos pròpiament dits. Finalment compendia altres aportacions lingüístiques i, en apèndix, aporta informació etimològica sobre alguns noms de famílies (categoria taxonòmica).

S'ha dit que la feina de Carles Riera en l'estudi del camp del llenguatge científic ha anat configurant una nova disciplina dins els estudis lingüístics. La base de tota aquesta feina és una gran quantitat d'observacions que li han facilitat d'extreure conclusions sobre els termes estudiats del llenguatge científic, per mitjà d'una rigorosa metodologia. Tot això li ha permès de demostrar l'estabilitat dels termes estudiats, amb la recurrència de les normes morfològiques o gramaticals, aspectes que demostren la fiabilitat dels models d'anàlisi. Tot plegat ens mena a admetre que l'autor aporta a la història de la nostra llengua el perfil que ha de caracteritzar aquesta nova disciplina de què parlem i que ben segur que passarà a impartir-se en les universitats dels Països Catalans. ♦

El català, una llengua del món

Anna Porquet i Botey

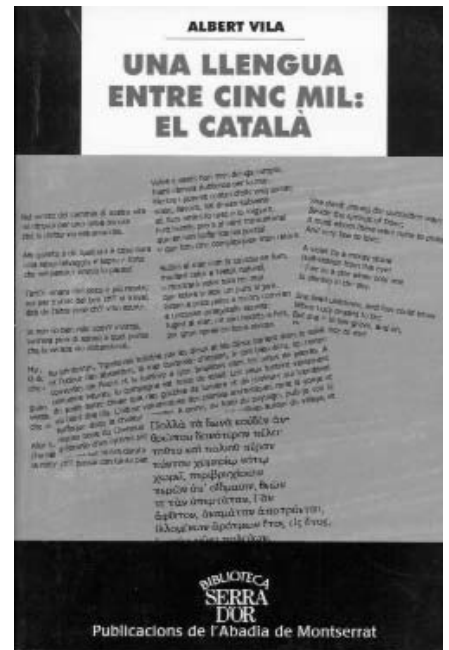
Albert Vila

Una llengua entre cinc mil: el català

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 2000

Albert Vila ja havia publicat amb anterioritat «*De debò som una nació?*» (1995), on recollia i ampliava un seguit d'interessants articles de contingut polític, ideològic i sociolingüístic que havia publicat en el diari *Avui* i les revistes *Escola Catalana*, *Debat Nacionalista* i la desapareguda *La Nació* entre els anys 1989 i 1994. En aquells articles, no exempts d'ironia, l'autor reflexionava sobre el catalanisme, mostrava la seva preocupació davant la provincialització de la societat catalana i la manca d'un marc de referències propi, efectuava comparacions entre Catalunya i altres realitats nacionals d'Europa i demanava que els dirigents polítics modifiquessin les seves actituds conformistes i es col·loquessin –tal com els pertoca– al capdavant de la societat civil i no pas en les posicions tèbies i contradictòries a què ens tenen acostumats.

Amb aquest nou llibre (*Una llengua entre cinc mil: el català*), Albert Vila deixa de banda l'enfocament polític i efectua un exercici lingüístic on demostra que totes les llengües del món parteixen d'un marc conceptual comú que les fa semblants malgrat les seves evidents diferències. Per a fer-ho se serveix d'exemples extrets de nombroses llengües d'arreu del planeta (des de l'omnipresent anglès fins a l'exòtic tagàlog, passant pel basc, el suec, el francès, el japonès, etc.) i pren el català com a punt de partida per a exemplificar els trets que les allunyen o les separen. La seva exhaustiva anàlisi és purament descriptiva, perquè no pretén explicar els fenòmens lingüístics i la seva

incidència entre les diverses llengües, sinó que el seu objectiu és, tal com diu ell mateix en la introducció, «donar un tast de la fascinant varietat de les llengües humanes i de la profunda unitat subjacent».

Si l'anterior llibre de Vila era del tot recomanable pel que significava de crida a la conscienciació nacional i a la militància lingüística, aquest nou treball ho és també per a totes les persones interessades en l'estructura interna de les llengües i les comparacions que s'hi poden establir. I l'autor no hi defuig el compromís, perquè, al cap i a la fi, ocupar-se de la nostra llengua i emmarcar-la dins el gran concert mundial de les llengües (on, a més, es compta entre el 5 % de les més parlades) no deixa de ser una manera de demostrar la sensibilitat i el ferm interès envers la nostra identitat com a nació. ♦